

УДК 338.49:334.012.64:332.133

Вікторія Олександрівна ОДНОЛЬКО

*кандидат економічних наук, викладач кафедри економіки та управління національним господарством, Одеський національний економічний університет,
e-mail: odnolko.vika@mail.ru*

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Однолько, В. О. Удосконалення управління витратами підприємств харчової промисловості / Вікторія Олександрівна Однолько // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 2. – № 57. – С. 150–155.

Анотація. У статті проаналізовано сучасний стан управління витратами підприємств харчової промисловості України. Здійснено оцінку основних економічних показників діяльності підприємств харчової галузі. Досліджено тенденції і визначено перспективи розвитку вітчизняного харчового виробництва в системі євроінтеграційних координат. Обґрунтовано теоретико-методичні засади і розроблено практичні рекомендації щодо формування системи механізмів та інструментів управління витратами підприємств, що дозволить доробити перспективи їх розвитку в системі європейської інтеграції. Встановлено системний підхід до аналізу економічних явищ та процесів, базові положення сучасної економічної теорії та економіки підприємства. Розглянуто головне завдання, яке б дозволило найбільш ефективно керувати витратами підприємства харчової промисловості на всіх етапах виробничого циклу, а також відповідало критеріям єдності підходів на різних рівнях управлінської діяльності.

Ключові слова: харчова промисловість; виробництво; витрати; інвестиції; інтеграція.

Виктория Александровна ОДНОЛЬКО

*кандидат экономических наук, преподаватель кафедры экономики и управления национальным хозяйством, Одесский национальный экономический университет,
e-mail: odnolko.vika@mail.ru*

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ЗАТРАТАМИ ПРЕДПРИЯТИЙ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Однолько, В. А. Усовершенствование управления затратами предприятий пищевой промышленности / Виктория Александровна Однолько // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред.: М. И. Зверькова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2015. – Вып. 2. – № 57. – С. 150–155.

Аннотация. В статье проанализировано современное состояние управления предприятиями пищевой промышленности Украины. Осуществлена оценка основных экономических показателей деятельности предприятий пищевой отрасли. Исследованы тенденции и определены перспективы развития отечественного пищевого производства в системе евроинтеграционных координат. Обоснованы теоретико-методические основы и разработаны практические рекомендации по формированию систем, механизмов и инструментов управления затратами предприятий, что позволит доработать перспективы их развития в системе европейской интеграции. Установлены системный подход к анализу экономических явлений и процессов, базовые положения современной экономической теории и экономики предприятия. Рассмотрено главное задание, которое бы позволило наиболее эффективно управлять затратами предприятий пищевой промышленности на всех этапах производственного цикла, а также отвечало бы критериям общности подходов на разных уровнях управленческой деятельности.

Ключевые слова: пищевая промышленность; производство; затраты; инвестиции; интеграция.

Victoria ODNOLKO

*PhD in Economics, Lecturer of Economics and Management of National Economy Department,
Odessa National Economic University, e-mail: odnolko.vika@mail.ru*

IMPROVEMENT OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES' COST MANAGEMENT

Odnolko, V. (2015), Improvement of food industry enterprises' costs management. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Udoskonalennia upravlinnia vytratamy pidpriemstv kharchovoi promyslovosti; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, Issue 2, No. 57, pp. 150–155.

Abstract. *The article analyzes the current state of cost management of the food industry in Ukraine. Basic economic indicators of the food industry are estimated. The tendencies and prospects of development of domestic food production system in the European integration coordinates are outlined. The theoretical and methodological principles and the practical recommendations on the formation of a system of mechanisms and instruments of cost management companies that will finish their development prospects in European integration are justified. A systematic approach to the analysis of economic phenomena and processes, basic assumptions of modern economic theory and business economic are established. The main task of which would be given the fullest opportunity to manage cost the food industry at all stages of the production cycle and meet the criteria for unity of approaches at various levels of management activities is considered.*

Keywords: *food; production; expenses; investment; integration.*

JEL classification: *R100, M210*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Харчова промисловість, як показала світова і вітчизняна практика, є однією з пріоритетних галузей національної економіки, а її успішний розвиток – «перша шабель» у бік підвищення продовольчої безпеки країни та рівня і якості життя населення. А, її ослаблення в частині зниження основних соціально-економічних показників, може створити реальну загрозу працездатності економічно-активного населення, оскільки рівень продуктивності праці безпосередньо залежить від повноцінного забезпечення населення якісними і доступними продуктами харчування.

Інтенсифікація виробництва, оптимізація витрат і пошук раціональних шляхів розвитку виробничо-господарської діяльності харчових підприємств потребують переосмислення форм управління з точки зору ефективності споживання ресурсів, що використовуються. Управління виробництвом на сучасному етапі ринкових перетворень в умовах кризи потребує доповнень, і оптимізація витрат стає однією з найважливіших домінант вітчизняної економіки.

Харчова промисловість знаходиться у нерівних умовах відносно інших галузей економіки, зокрема, через складові виробництва, дефіцит власних фінансових ресурсів. Тому підприємства харчової промисловості потребують вагомої державної підтримки для підвищення конкурентоспроможності своєї продукції і зміцнення фінансових позицій.

При переході економіки України до сучасних ринкових відносин особливу увагу набуває вартісна оцінка витрат виробництва підприємств харчової промисловості. Вирішальним критерієм результативності функціонування ринкового механізму саморегулювання в підсумку є зниження витрат на виробництво та реалізацію продукції, адже успіх виробника (поряд з обсягами продаж і рівнем цін) визначається також і конкурентоспроможністю продукції за собівартістю [1, с.95]. Тому показник собівартості в нових умовах господарювання на підприємствах харчової промисловості має важливе значення як властивий ринковим механізмам та інструмент управління витратами виробництва.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Зростання значущості взаємодії підприємств харчової промисловості в сучасних умовах призводить до необхідності більш глибокого дослідження сутності витрат. У сучасній літературі представлено значну кількість наукових робіт, які дають вельми неоднозначне тлумачення терміну «витрати». Проблеми розробки теоретичних основ та різних аспектів практичного

застосування систем управління витратами у господарській діяльності підприємств харчової промисловості досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені: О. Байдик, Ф. Бутинець, О. Бутнік-Сіверський, К. Вілсон, В. Вітвіцький, С. Голов, К. Друрі, Р. Ентоні, Г. Краюхін, К. Ларіонов, С. Ніколаєва, Л. Нападовська, О. Орлов, С. Покропивний, Є. Рясних, С. Стуков, В. Суржик, Г. Фандель, Р. Хілтон, Л. Хлапенов, Л. Цимбалюк, А. Череп, М. Чумаченко та ін. Проблеми економіки харчової промисловості, зокрема, витрат виробництва, висвітлюються в працях О. Васильченка, М. Загорняка, В. Комарова, П. Пархоменка, О. Філатова та ін.

Частина дослідників акцентують увагу на управлінському аспекті (управлінський облік, економічний аналіз, контролінг, бюджетування та ін.), а інші тяжіють до облікового аспекту.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, незважаючи на значні наукові напрацювання, залишаються поза увагою такі питання, як порівняльний аналіз категорій собівартості продукції, витрат виробництва і економічних витрат, взаємозв'язок змістовно-структурного підходу до витрат з темою управління витратами, питання щодо економічних витрат вивчаються фрагментарно, не вистачає цілісності та панорамності у її вивченні, немає розробок щодо структурування поняття «управління витратами».

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо формування системи механізмів та інструментів управління витратами підприємств харчової промисловості, що дозволить доробити перспективи їх розвитку в системі європейської інтеграції. Основу дослідження становили системний підхід до аналізу економічних явищ та процесів, базові положення сучасної економічної теорії та економіки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термінологічний апарат теорії стратегічного управління витратами, методи оцінки результатів стратегічного управління витратами, теоретико-методичні розробки та практична реалізація механізму стратегічного управління витратами як засобу досягнення конкурентних переваг вимагають комплексного аналізу, вдосконалення й адаптації з урахуванням особливостей промисловості України.

В умовах фінансової кризи особливо необхідне стратегічне бачення перспектив розвитку підприємств харчової промисловості, що вимагає формування якісно нових підходів до процесу управління ефективністю їх функціонування. Зважаючи на це, організація дієвого управління витратами, як одного із способів досягнення харчовим підприємством високих економічних результатів, є пріоритетним напрямком в його діяльності, завданням стратегічного характеру, вирішення якого забезпечить його подальший розвиток.

Управління витратами – це складний багатоаспектний та динамічний процес, що включає управлінські дії, метою яких є досягнення високого економічного результату діяльності підприємства [2, с.44].

Стратегічне управління витратами харчового підприємства розглядається як безперервний процес, заснований на необхідності використання принципів і функцій управління взаємозв'язку зі стадіями життєвого циклу підприємства й стадіями управління витратами відповідно до виробленої стратегії.

Управління витратами на підприємстві передбачає виконання усіх функцій управління, які повинні реалізовуватися через елементи управлінського процесу: прогнозування, планування, нормування, організація, калькулювання, мотивація та стимулювання, облік, аналіз, регулювання та контроль витрат. Кожен елемент системи виконує чітко поставлені завдання і спрямований на досягнення загальних цілей підприємства [3, с.14].

В науковій літературі існує трактування «система управління витратами», що визначається як сукупність взаємопов'язаних елементів, методів і механізмів, що діють в межах функціональних обов'язків і утворюють певну цілісність, за допомогою яких

узагальнюються процеси постачання, використання ресурсів, вирішуються чітко поставлені цілі, реалізуються тактичні та стратегічні плани [4, с.98]. Проблеми діяльності підприємств харчової промисловості можуть бути вирішені за допомогою саме системи управління витратами.

Прискорення інтеграційних процесів України у світовий економічний простір вимагає застосування комплексу сучасних підходів стратегічного управління підприємствами, які направлені на посилення власних конкурентних позицій на ринку. Успішна діяльність підприємств в сучасних умовах передбачає необхідність ретельного вивчення ринку, внесення змін до товарного асортименту, проведення гнучкої цінової політики, реорганізацію закупівельної та збутової діяльності, перебудови організаційних структур управління.

Характерні умови господарювання, які ґрунтуються на дії законів ринку та конкурентної боротьби, змушують українських підприємців швидко адаптуватись до змін ринкового середовища, уникати необґрунтованого ризику, приймати стратегічні управлінські рішення щодо використання всіх наявних ресурсів [5, с.180].

Необхідність детального обліку та аналізу витрат виникає найчастіше під час кризових етапів у розвитку підприємств харчової промисловості, або при вичерпаних зовнішніх резервах підтримання конкурентоспроможного становища ринку.

Серед проблем, які впливають на створення подібної ситуації, найчастіше виділяють [6]:

- високу залежність від постачальників сировини та витратних матеріалів;
- унікальність показників оцінки якості, виробничої придатності сировини і готової продукції (сортність, жирність – в молочній галузі, вид – у зерновій та м'ясних галузях тощо);
- високу залежність від якості сировини та виробленої продукції; підвищені вимоги з боку контролюючих органів до якості виробленої продукції;
- тривалість виробничого циклу;
- високі ризики, пов'язані з залежністю від погодних умов;
- відсутність можливості точного визначення собівартості різних видів продукції через використання одних потужностей для виробництва різних видів продукції, непрозорість обліку витрат тощо;
- використання некоректних базисних схем розподілу витрат;
- відсутність методики обліку витрат;
- високу оборотність товарних запасів;
- підвищені вимоги до систем ресурсного планування, особливо до планування грошових потоків.

Для вирішення проблем необхідно розробити адаптивний механізм управління витратами харчового підприємства, що містить такі основні функції: встановлення цілей; аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів; аналіз витрат у минулому періоді; планування, оптимізацію й контроль за ними, засновані, на логічному взаємозв'язку «результати-витрати-ресурси», що реалізує цільовий підхід до управління витратами й реалізацію його принципів у процесі ціноутворення [7].

Найбільш поширеними помилками, що здійснюються при скороченні витрат, вважаємо такі:

1. Невірне визначення найбільш важливих статей витрат, що підлягають скороченню. Помилки такого роду менш характерні для малих і середніх підприємств, оскільки їх керівництво, зазвичай, має добре уявлення про свої найбільш суттєві витрати. Однак у міру розширення компанії та ускладнення її бізнесу керівництво може не помітити зростання затрат по окремих ділянках.

Наприклад: компанія концентрує увагу на найбільш легко визначених затратах і не помічає суттєві і часто невинуваті витрати, приховані в статті «інші витрати».

2. Невірне визначення носіїв затрат підприємства.

Іноді існує така ситуація: прагнучи до низьких виробничих затрат на одиницю продукції, компанія може почати виробляти більше товарів, ніж вона може продати. У результаті таких дій зниження виробничих витрат на одиницю продукції призводить до їх загального збільшення через перевиробництво. Замість цього компанії варто було б сфокусувати увагу на скороченні загальних виробничих затрат.

3. Втрата індивідуальності і, як наслідок, конкурентоспроможності продукції компанії, особливо якщо відмітною рисою продукції є якість. Такий наслідок скорочення витрат є для компанії особливо згубним. Хоча різке скорочення витрат може в короткий термін збільшити прибутки компанії, в довгостроковій перспективі воно завдасть їй непоправної шкоди.

Так, наприклад, економія на підборі і професійній підготовці персоналу, можливо дозволить фірмовому магазину м'ясних виробів отримати певну вигоду. Однак така економія може підірвати престиж магазину і призвести до втрати клієнтів.

4. Серйозне погіршення відносин з залученими до бізнесу сторонами (постачальниками, співробітниками компанії) через надмірне «викручування рук».

5. Зниження витрат на важливих ділянках нижче допустимої межі. Доволі часто суттєве урізання трудових витрат компанією може призвести до втрати ключових співробітників.

6. Нерозуміння механізму взаємозалежності витрат компанії. Адже іноді загального зниження витрат можна домогтися, збільшивши їх на якийсь окремий вид діяльності.

Наприклад: при збільшенні витрат на відрядження доцільно укладання контрактів з новими постачальниками, що продають сировину і матеріали дешевше, ніж старі постачальники.

Підприємства харчової промисловості наразі мають застарілі, зношені і недостатньо завантажені за потужністю виробничі фонди, що призводить до збільшення витрат на переробку сировини у виробництво продукції приблизно в 1,3–1,5 рази порівняно з розвиненими зарубіжними країнами [8, с.304].

Крім того, на собівартість готової продукції впливає вартість сировини. Змінювання собівартості виробництва продукції підприємств харчової промисловості пов'язано, головним чином, не тільки з витратами підприємства, але й з політикою держави щодо обмеження зростання закупівельних цін на переробну продукцію. Встановлені урядом обмеження в рентабельності та оптово-відпускних цінах для соціально значущих м'ясо-молочних продуктів зробили збитковим їх виробництво на багатьох підприємствах харчової промисловості, які дедалі більше скорочують його обсяги. Це призводить до дефіциту деяких продуктів в роздрібній торгівлі [9, с.163].

Висновки і перспективи подальших розробок. Одним із головних завдань апарату управління підприємством харчової промисловості на сьогодні є створення такої системи управління витратами харчового виробництва, яка б дала можливість управляти витратами підприємства на всіх етапах виробничого циклу, а також відповідала критеріям єдності підходів на різних рівнях управлінської діяльності.

Водночас, недостатньо розробленими є такі питання, як порівняльний аналіз категорій собівартості продукції, витрат виробництва і економічних витрат, взаємозв'язок змістовно-структурного підходу до витрат з темою управління витратами, власне тема економічних витрат вивчається фрагментарно і не вистачає цілісності та панорамності у її вивченні, немає розробок щодо структурування поняття «управління витратами».

Система управління витратами підприємства харчової промисловості буде ефективна лише в тому випадку, коли будуть враховані особливості кожного харчового підприємства, охоплені всі процеси, що здійснюються підприємством та буде побудований системний підхід до принципів управління, який дозволить мінімізувати свої витрати, адже прибуток є кінцевою метою функціонування будь-якого бізнесу. Для успішного функціонування підприємств харчової промисловості важливим питанням є ефективне управління витратами.

Література

1. Поддєрьогін А. М. Інновації та їх фінансове забезпечення в харчовій промисловості України / А. М. Поддєрьогін, А. В. Корнилюк // Фінанси України. – 2009. – № 11. – С. 94–100.
2. Давидович І. Є. Управління витратами: навч. посіб. / І. Є. Давидович. – К.: ЦУЛ, 2008. – 320 с.
3. Купчак П. М. Харчова промисловість України в умовах активізації інтеграційних та глобалізаційних процесів: монографія / [за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. В. Дейнеко]. – К.: Рада по вивченню продуктивних сил України НАНУ, 2009. – 152 с.
4. Партин Г. О. Управління витратами підприємства: концептуальні засади, методи та інструментарій: монографія / Г. О. Партин. – К.: УБСНБУ, 2008. – 219 с.
5. Скопенко Н. С. Агрпромиловий сектор: сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку / Н. С. Скопенко // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8. – Ч. 1. – С. 179–183.
6. Промисловість України у 2007–2010 роках: стат. зб. [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2011 році: стат. зб. [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Промисловість України у 2001–2007 роках: стат. зб. // Державний комітет статистики України. – К., 2008. – 304 с.
9. Якимчук Т. В. Стан і перспективи розвитку підприємств харчової промисловості України / Т. В. Якимчук // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4 (106). – С. 162–168.

References

1. Podderiogin, A. M., Kornilyuk, A. V. (2009), «Innovations and their financial security in the food industry of Ukraine» [Innovatsii ta yikh finansove zabezpechennia v kharchovii promyslovosti Ukrainy], *Finance of Ukraine*, No. 11, pp. 94–100 (ukr)
2. Davydovych, I. Ye. (2008), *Cost management [Upravlinnia vytratamy]*, CUL, Kyiv, 320 p. (ukr)
3. Kupchak, P. M. (2009), *Ukrainian food industry in terms of activation of integration and globalization processes: monograph [Kharchova promyslovist Ukrainy v umovakh aktyvizatsii intehratsiinykh ta hlobalizatsiinykh protsesiv: monohrafiia]*, Council for Ukraine's Productive Forces Studies of NASU, Kyiv, 152 p. (ukr)
4. Partyn, G. O. (2008), *Enterprise cost management [Upravlinnia vytratamy pidpriemstva]*, Kyiv: UBSNBU, 219 p. (ukr)
5. Skopenko, N. S. (2011), «Agriculture sector: current status, trends and prospects» [Ahropromyslovyi sektor: suchasnyi stan, tendentsii ta perspektyvy rozvytku], *Economic analysis*, Vol. 8, P. 1, pp. 179–183 (ukr)
6. «Ukrainian Industry in 2007–2010: statistical yearbook» [Promyslovist Ukrainy u 2007–2010 r.], State Statistics Service of Ukraine, available at: www.ukrstat.gov.ua (ukr)
7. «Scientific and Innovation Activity in Ukraine in 2011: statistical yearbook» [Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini u 2011 r.], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (ukr)
8. «Ukrainian Industry in 2001–2007: statistical yearbook» (2008) [Promyslovist Ukrainy u 2001–2007 rr.], State Statistics Service of Ukraine, Kyiv, 304 p. (ukr)
9. Yakymchuk, T. V. (2010), «Condition and perspectives for developing the food industry enterprises of Ukraine» [Stan i perspektyvy rozvytku pidpriemstv kharchovoi promyslovosti Ukrainy], *Actual problems of economics*, No. 4, pp. 162–168 (ukr)